

MONITORING DAS CREMATORIUM LAREN

Omgevingscheck en cameraval-onderzoek

Conceptrapport

VERANTWOORDING

Opdrachtgever: Antea Group
Contactpersoon: Drs. ing. M. Braad
Adres: Postbus 10044
1301 AA Almere
Tel: +31620606920
E-mail: Michel.Braad@Anteagroup.com

Uitvoering: Adviesbureau E.C.O. Logisch
Adres: Postbus 38, 2910 AA
Nieuwerkerk a/d IJssel
Bezoekadres: 's-Gravenweg 318-D, 2911 BK
Nieuwerkerk a/d IJssel
Tel: 0180 322840
E-mail: algemeen@eco-logisch.com

Auteur: Ing. S. van Lieshout
Kwaliteitscontrole: Ing. D. Peereboom

Projectcode:
Status: Concept
Datum: 16-5-2016

Adviesbureau E.C.O. Logisch werkt volgens de kwaliteitsnormen van het Netwerk Groene Bureaus. Dit netwerk werkt aan de kwaliteit van advisering gericht op natuur, landschap, water, milieu en ruimte. De deskundigen werkende bij Adviesbureau E.C.O. Logisch voldoen hierdoor aan de volgens het Ministerie van Economische Zaken gestelde eisen.

Adviesbureau E.C.O. Logisch is aangesloten op de Nationale Databank Flora en Fauna en heeft daarmee toegang tot de meest volledige natuurgegevens in Nederland.

SAMENVATTING

De Gemeente Laren is voornemens een crematorium aan te leggen en hierbij diverse werkzaamheden in het projectgebied uit te voeren. Deze ingreep wordt gezien als een ruimtelijke ontwikkeling. Naar aanleiding van het aantreffen van een nieuwe burcht en een dassenprent in het zand voor de ingang is nader onderzoek uitgevoerd naar het gebruik van het projectgebied door de das. Het onderzoek is uitgevoerd middels sporen- en cameravalonderzoek. Daarnaast is door Bureau Mulder-natuurlijk een omgevingscheck uitgevoerd.

De das is in het najaar eenmalig bij de burcht vastgelegd door een cameraval. In het voorjaar is de das zes keer vastgelegd bij de burcht in een tijdsspanne van 27 dagen. In toevoeging op de omgevingscheck van Bureau Mulder-natuurlijk zijn nog enkele conclusies beschreven door Adviesbureau E.C.O. Logisch.

Het gebruik van de burcht is in het najaar onderzocht vanwege tijdsdruk. De resultaten uit deze periode kunnen vertekenend zijn vanwege de winterrust van de das. Mogelijk is de activiteit die in deze periode is vertoond niet representatief voor de rest van het kalenderjaar. In het voorjaar is een duidelijke toename van activiteit waargenomen waardoor het aannemelijk is dat de das het projectgebied intensiever gebruikt dan het onderzoek in het najaar doet vermoeden. In het voorjaar is enkel de burcht gemonitord met een cameraval, er zijn echter wel diverse foerageerplekken en een vers gebruikt mestputje aangetroffen tijdens het sporenonderzoek. Het aangetroffen mestputje is een territoriumafbakening van de das, waardoor het te verwachten is dat het projectgebied deel uitmaakt van het functioneel leefgebied van de das. Uit het gedrag van de das voor de burcht en de frequentie waarmee de burcht wordt bezorgd valt te concluderen dat dit een bijburcht betreft. Het foerageergebied is minder marginaal als gesteld wordt in het rapport van Bureau Mulder-natuurlijk. Het projectgebied bevat de volgende functies voor de das:

- Bijburcht;
- Foerageergebied;
- Verbindingszone.

De afweging of er voldoende alternatieven in de omgeving aanwezig zijn en welk belang het projectgebied heeft voor de das staat beschreven in het rapport van Bureau Mulder-natuurlijk in bijlage 1. Deze conclusies worden door huidig onderzoek bevestigd.

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	5
1.1	Aanleiding en doel.....	5
1.2	Wettelijk kader	5
2	Onderzoeksmethodiek	6
2.1	Cameravalonderzoek	6
2.2	Omgevingscheck.....	6
3	Resultaten.....	7
3.1	Cameravallen.....	7
3.2	Controlerondes ter ondersteuning van omgevingscheck	7
4	Conclusie en aanbevelingen	8
4.1	Conclusie	8
	Bijlage 1 :Omgevingscheck van Bureau Mulder-natuurlijk	9
	Bijlage 2 Foto's cameravallen	14

1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING EN DOEL

De Gemeente Laren is voornemens een crematorium aan te leggen en hierbij diverse werkzaamheden in het projectgebied uit te voeren. Deze ingreep wordt gezien als een ruimtelijke ontwikkeling.

In 2014 - 2015 is door Adviesbureau E.C.O. Logisch natuuronderzoek uitgevoerd naar de soortgroepen broedvogels, reptielen en vleermuizen. In augustus 2015 is echter een vers gegraven burcht aangetroffen in het projectgebied. Op 2 oktober 2015 is een verse dassenprent in het zand voor de ingang waargenomen. Vervolgens is een cameraval gericht op de burcht geplaatst. In opdracht van Antea Group is derhalve een aanvullend onderzoek uitgevoerd naar het gebruik van het projectgebied door de das. Dit rapport bevat de resultaten van het uitgebreide cameravalonderzoek en een omgevingscheck waarin het belang van het projectgebied en de omgeving van het projectgebied voor de das beschreven wordt.

1.2 WETTELIJK KADER

De das is middels tabel 3 van de Flora- en faunawet beschermd. Dit houdt in dat een ontheffing vereist is op grond van artikel 75 van de Flora- en faunawet, wanneer er sprake is van een overtreding op de verbodsbepalingen uit artikel 9, 10 en 11 van de Flora- en faunawet.

2 ONDERZOEKSMETHODIEK

2.1 CAMERAVALONDERZOEK

Rond en op de burcht en de rest van het projectgebied zijn verschillende cameravallen geplaatst om inzichtelijk te maken of er daadwerkelijk een das gebruik maakt van de burcht, hoe vaak dit is en waar de das foerageert. De cameravallen hebben zes weken in de najaarsperiode van 2015 in het projectgebied gestaan. Eén van de cameravallen is in maart geplaatst op de burchtlocatie tot 13 april 2016. De camera's zijn tweewekelijks uitgelezen. Hierbij is de geheugenkaart vervangen en de batterijen vernieuwd. Ook zijn er tweewekelijks controlerondes gelopen door het projectgebied waarbij is gezocht naar (verse) gebruikssporen van de das. Het onderzoek is begin oktober 2015 opgestart en afgerond op 13 april 2016. In november zijn de cameravallen behalve één verwijderd in verband met de periode van winterrust van de das. In tabel 1 staat weergegeven op welke data het camera- en sporenonderzoek in het projectgebied heeft plaatsgevonden.

2.2 OMGEVINGSHECK

Bij de omgevingscheck is in beeld gebracht waar in de directe omgeving van het projectgebied dassenburchten aanwezig zijn en waar eventueel nog beschikbaar foerageergebied ligt. Hierbij worden ogenschijnlijk geschikte leefgebieden voor de das onderzocht op foerageersporen, looproutes, latrines en burchten. Aan de hand van deze gegevens kan een inschatting worden gemaakt van de aanwezige territoria en populatiegrootte. Deze gegevens dienen ter onderbouwing van de ontheffingsaanvraag, waarin aangetoond moet worden hoe het staat met de lokale gunstige staat van instandhouding van de das en of er in de omgeving voldoende ander leefgebied aanwezig is. De resultaten van deze werkstap zijn vastgelegd op kaart en omschreven in een memo. Ten bate van de omgevingscheck is contact opgenomen met dassenexperts Hans Vink en Jaap Mulder (Bureau Mulder Natuurlijk) om de burchtlocaties in de omgeving te achterhalen. Vanwege de gevoeligheid rondom deze locaties is discretie geboden omtrent rapportage van exacte burchtlocaties. Vanwege de grote gebiedskennis en ervaring van Jaap Mulder en Hans Vink met de regionale dassenpopulatie heeft Adviesbureau E.C.O. Logisch Bureau Mulder Natuurlijk opdracht gegeven tot het uitvoeren van de omgevingscheck. De rapportage van de omgevingscheck vormt input voor de ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet en wordt als bijlage toegevoegd.

Tabel 1: Overzicht onderzoeksperioden das

Datum	Tijd	Activiteit
2-10-2015	Nvt	Plaatsen cameraval 1
15-10-2015	Nvt	Plaatsen cameravallen 2 t/m 4 Controleronde / sporenonderzoek
27-10-2015	Nvt	Controleronde / sporenonderzoek
12-11-2015	Nvt	Controleronde / sporenonderzoek Ophalen cameravallen (intrede winterrust)
08-03-2016	Nvt	Plaatsen cameraval
13-4-2016	Nvt	Controleronde / sporenonderzoek Ophalen cameraval burcht

3 RESULTATEN

3.1 CAMERAVALLLEN

Periode oktober - november 2015

Naar aanleiding van het aantreffen van een verse dassenprent in het zand voor de burcht op 2 oktober 2015 zijn cameravallen ingezet om het gebruik van de burcht door de das te onderzoeken. In het najaar van 2015 is de das eenmalig vastgelegd op de cameraval in de nacht van 16 oktober. De das heeft zich dus in een tijdsbestek van circa twee weken twee keer rond de burcht bevonden. In de najaarsperiode zijn eveneens sporen van de vos voor de burcht waargenomen en is een individu van de vos twee keer vastgelegd op de cameraval bij de burcht. Op de overige cameravallen in het gebied is de das in deze periode niet vastgelegd. Overige soorten die op de camera zijn vastgelegd zijn de eekhoorn, het ree en de vos.

Periode maart - april 2016

In het voorjaar van 2016 is binnen een periode van 27 dagen, zes keer een das voor de cameraval op de burcht verschenen. De eerste waarneming is van gedaan op 17 maart. Er eenmalig een ree bij de burcht vastgelegd, de vos is niet meer vastgelegd in het voorjaar.

De foto's van de cameravallen staan weergegeven in bijlage 2.

3.2 CONTROLLERONDES TER ONDERSTEUNING VAN OMGEVINGSHECK

Periode oktober - november 2015

In deze periode zijn enkele oude mestputjes aangetroffen in het projectgebied en vermoedelijke verouderde foerageersporen van de das. Verder zijn er prooiresten, mestsporen en prenten van de vos aangetroffen, evenals ligplaatsen van het ree.

Periode maart - april 2016

Op 8 maart zijn geen verse sporen van de das aangetroffen. De oude sporen, in het najaar waargenomen, waren deels nog zichtbaar. Er zijn echter geen sporen aangetroffen van dassenactiviteit op deze locaties.

Op 13 april zijn op zes locaties foerageersporen van de das aangetroffen binnen het projectgebied. Deze foerageerlocaties verschillen in oppervlak van enkele vierkante decimeters tot enkele vierkante meters. Aan de rand van één van de foerageerplekken is een vers mestputje aangetroffen (afbeelding 1). Één van de foerageerplekken bevindt zich nabij de burchtlocatie en één in het zuidelijk deel van het projectgebied. De overige foerageerplekken bevinden zich in het noordelijk deel van het projectgebied, vanaf de rand van het fijnsparrenbos richting het noorden. Alle foerageerplekken bevinden zich in de zones met loofbos en komen niet voor op het snelwegtalud.

Afbeelding 1: Mestputje of latrine in projectgebied

Het aangetroffen mestputje is een territoriumafbakening van de das, waardoor het te verwachten is dat het projectgebied deel uitmaakt van het functioneel leefgebied van de das. Enkele foto's van de foerageerplekken staan weergegeven in bijlage 2.

4 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

4.1 CONCLUSIE

De conclusies van de omgevingscheck staan weergegeven in het rapport van Bureau Mulder-natuurlijk in bijlage 1. Op basis van het cameraval- en sporenonderzoek van Adviesbureau E.C.O. Logisch zijn hier nog enkele opmerkingen aan toe te voegen.

Het gebruik van de burcht is in het najaar onderzocht vanwege tijdsdruk, de resultaten uit deze periode kunnen vertekenend zijn vanwege de winterrust van de das. Mogelijk is de activiteit die in deze periode is vertoond niet representatief voor de rest van het kalenderjaar. In het voorjaar verlaten mannelijke dassen vaak de hoofdburcht, die op dat moment vaak als kraamburcht dienst doet. Deze mannelijke dieren nemen dan vaak een bijburcht tijdelijk in gebruik als verblijfplaats. In het voorjaar is een duidelijke toename van activiteit waargenomen waardoor het aannemelijk is dat de das het projectgebied intensiever gebruikt dan in het najaar. In het voorjaar is enkel de burcht gemonitord met een cameraval, er zijn echter wel diverse foerageerplekken en een vers gebruikt mestputje aangetroffen tijdens het sporenonderzoek. Het aangetroffen mestputje is een territoriumafbakening van de das, waardoor het te verwachten is dat het projectgebied deel uitmaakt van het functioneel leefgebied van de das. Uit het gedrag van de das voor de burcht en de frequentie waarmee de burcht wordt bezorgd valt te concluderen dat dit een bijburcht betreft. Het foerageergebied is in het voorjaar van minder marginaal belang dan wordt beschreven in het rapport van Bureau Mulder-natuurlijk, maar nog steeds van zeer beperkt belang voor slechts een enkele das in een beperkt jaargetijde. Het projectgebied bevat de volgende functies voor de das:

- Bijburcht;
- Foerageergebied;
- Verbindingszone.

De afweging of er voldoende alternatieven in de omgeving aanwezig zijn en welk belang het projectgebied heeft voor de das staat beschreven in het rapport van Bureau Mulder-natuurlijk in bijlage 1.

Bijlage 1 : Omgevingscheck van Bureau Mulder-natuurlijk

Dassenonderzoek op en rond plangebied Laren

Uitvoering: Bureau Mulder-natuurlijk, Groenekan

Uitvoerders: Hans Vink en Jaap Mulder (ervaring en kwalificaties zie bijlage)

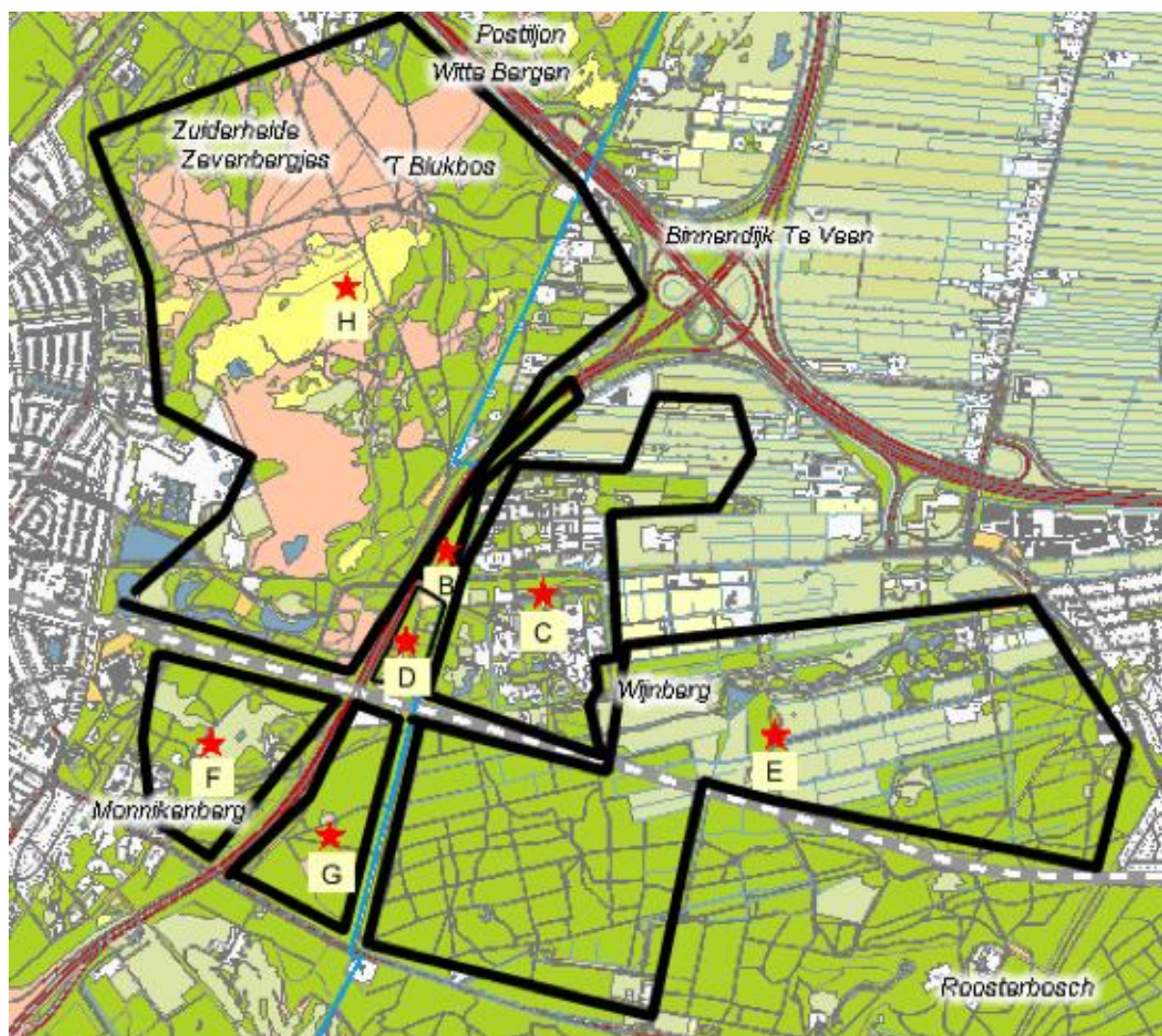
5 februari 2016

Methoden

Vooraf werd alle bestaande recente informatie over het plangebied en wijde omgeving verzameld. Deze informatie was verkregen uit jarenlang veldwerk door Hans Vink en uit het onderzoek dat Bureau Mulder-natuurlijk in 2012-2015 verrichtte in opdracht van Rijkswaterstaat en Provincie Noord-Holland, rond de A27. Eind januari 2016 werd het gehele gebied op verse sporen van dassen afgezocht door Hans Vink, in totaal gedurende tien uur.

Resultaten

Kaart 1 toont de verderop apart behandelde deelgebieden (B t/m H):

1. Plangebied zelf (B)

Het zuidelijk deel van het plangebied is in de oostelijke helft begroeid met fijnsparrenbos, vrijwel zonder onderbegroeiing, terwijl de westelijke helft bestaat uit gemengd bos met veel Amerikaanse eik. Dit zuidelijk deel is niet zo interessant als foerageertrein voor dassen. In de westelijke helft ligt ook een bijburcht van de das, in het talud van een soort diepe kuil. Er was recent door vermoedelijk een das iets gekrabbt aan deze pijp. Hij was op dat moment zeker niet bewoond (geen wissels, beddinggesleep, verse prenten of haren, etc.). Deze burcht wordt blijkbaar zo nu en dan bezocht door een das. Dat was ook al gebleken uit het werk met een cameraval door Bureau Eco-logisch.

Het noordelijk deel van het crematorium-terrein bestaat uit gemengd bos met vrij veel relief. Hier is ook veel meer onderbegroeiing te vinden. Dit terrein is als foerageergebied voor dassen ietsje belangrijker. Op twee locaties waren oude mestputjes van de das te vinden, maar nergens wroetsporen van das in het bos. Wel waren er enkele rustplaatsen van ree in dit gedeelte.

Conclusie: Heel beperkt, marginaal voedselgebied voor de das. Mogelijk fungeert de bosstrook nog als verbindingzone voor de das richting noord, richting viaduct Heidelaan onder de A27 richting Witte Bergen. Aan de zuidzijde van het plangebied was in 2012 een duidelijke dassenonderdoorgang onder het raster, deze is nu verdwenen. Het is goed mogelijk dat de dassen van de bewoonde hoofdburcht ongeveer een kilometer ten oosten van het plangebied, het plangebied bezoeken om te markeren.

2. Ruime omgeving zorginstelling Sherpa (C)

In dit deelgebied ten (noord-)oosten van het plangebied liggen enkele dassenburchten, waarvan er één een hoofdburcht is waar bijna elk jaar jonge dassen opgroeien. Ook nu was deze burcht goed belopen. In het noordelijk deel werden geen verse sporen van dassen gevonden (wat niet wil zeggen dat ze daar niet komen). In het deel ten zuiden van de weg Hilversum-Baarn werden een tweetal oude mestputjes aangetroffen op een oude, bekende locatie en twee onderdoorgangen onder het raster. Deze zijn mogelijk langere tijd niet gebruikt. Op de weg Hilversum-Baarn is in verleden een das gesneuveld door het verkeer, op de grens van het Sherpa-terrein en kwekerij Groeneveld (20-7-2009).

3. Landgoed Drakenburgh (D)

Op het landgoed Drakenburgh was in 2012 een belopen dassenburcht te vinden. Regelmatig werd de das signaleerd via de bewakingscamera's. Nu werd er geen enkel spoor van dassenactiviteit op het landgoed gevonden, de oude burcht geeft een verlaten indruk. Harry de Rooij van de Vogelwerkgroep Het Gooi verricht hier reeds meer dan tien jaar nestkastonderzoek, en vindt de laatste drie jaar weinig of geen dassensporen meer, in tegenstelling tot in 2012.

4. Hoge vuursche en landgoed Groeneveld (E)

Op het landgoed Groeneveld liggen voorzover bekend geen belopen of oude dassenburchten. Het gebied is deels vrij open, kent een hoge recreatiedruk, terwijl diverse bospercelen een hoge grondwaterstand hebben. Het is bekend dat dassen vanuit de bewoonde burchten op de Hoge Vuursche het landgoed Groeneveld bezoeken, waarbij ze dan de drukke spoorlijn Hilversum-Amersfoort moeten oversteken. Hier zijn ook slachtoffers bekend.

Op de Hoge Vuursche, onderdeel van de boswachterij De Vuursche van SBB, werden een viertal dassenburchten bezocht. Hiervan is er momenteel één bewoond door dassen. Gesleept met bedding, verse graverij, totaal 5 belopen en 6 verlaten uitgangen. In dit gebied groeien regelmatig jonge dassen op.

5. Monnikenberg West (F)

Op dit landgoed ligt een cluster van burchten en bijburchten. De grote dassenburcht die in voorgaande jaren bewoond was, werd nu geheel verlaten aangetroffen. Wel werden diverse vrij verse mestputjes en zelfs twee latrines aangetroffen, blijkbaar is hier een belangrijk markeringspunt voor dassen. Ook bleek een van de bijburchten momenteel bewoond, vermoedelijk door één das. Op dit landgoed zijn voor zover bekend nog nooit jonge dassen opgegroeid.

6. Monnikenberg Oost (G)

Op Monnikenberg Oost zijn in totaal 15 locaties van burchten/vluchtpijpen bekend.

Slechts drie burchten vertoonden sporen van dassenactiviteit tijdens de inventarisatie van eind januari. Diverse verse mestputjes en wroetsporen werden in dit terreingedeelte gevonden. Een van de bewoonde burchten ligt dichtbij de dassentunnel onder de Hilversumse straatweg aan de zuidkant; deze tunnel wordt momenteel bijna dagelijks gebruikt door minstens twee dassen (vastgesteld met cameraval). Ook in dit terreindeel zijn voor zover bekend nog nooit jongen opgegroeid.

7. Laarder Waschmeer/Zuiderheide/Witte Bergen (H)

Eind december 2015 werd het bosgebied ten zuiden van motel Witte Bergen (tot ca 800 meter ten zuiden van het motel) grofweg afgezocht. Er werd toen geen enkele aanwijzing van dassenactiviteit gevonden. Ook Harry de Rooij, Vogelwerkgroep Het Gooi en John Dideren, boswachter GNR vinden hier slechts zeer onregelmatig een enkel spoor van dassenactiviteit (mond.med. d.d. 28-1-2016).

In het verleden is er in het uiterste zuiden van dit deelgebied, op de Weg over Anna's Hoeve dichtbij de A27, wel eens een vrouwtje doodgereden dat datzelfde jaar jongen heeft gehad (19 aug 2012).

Toekomst

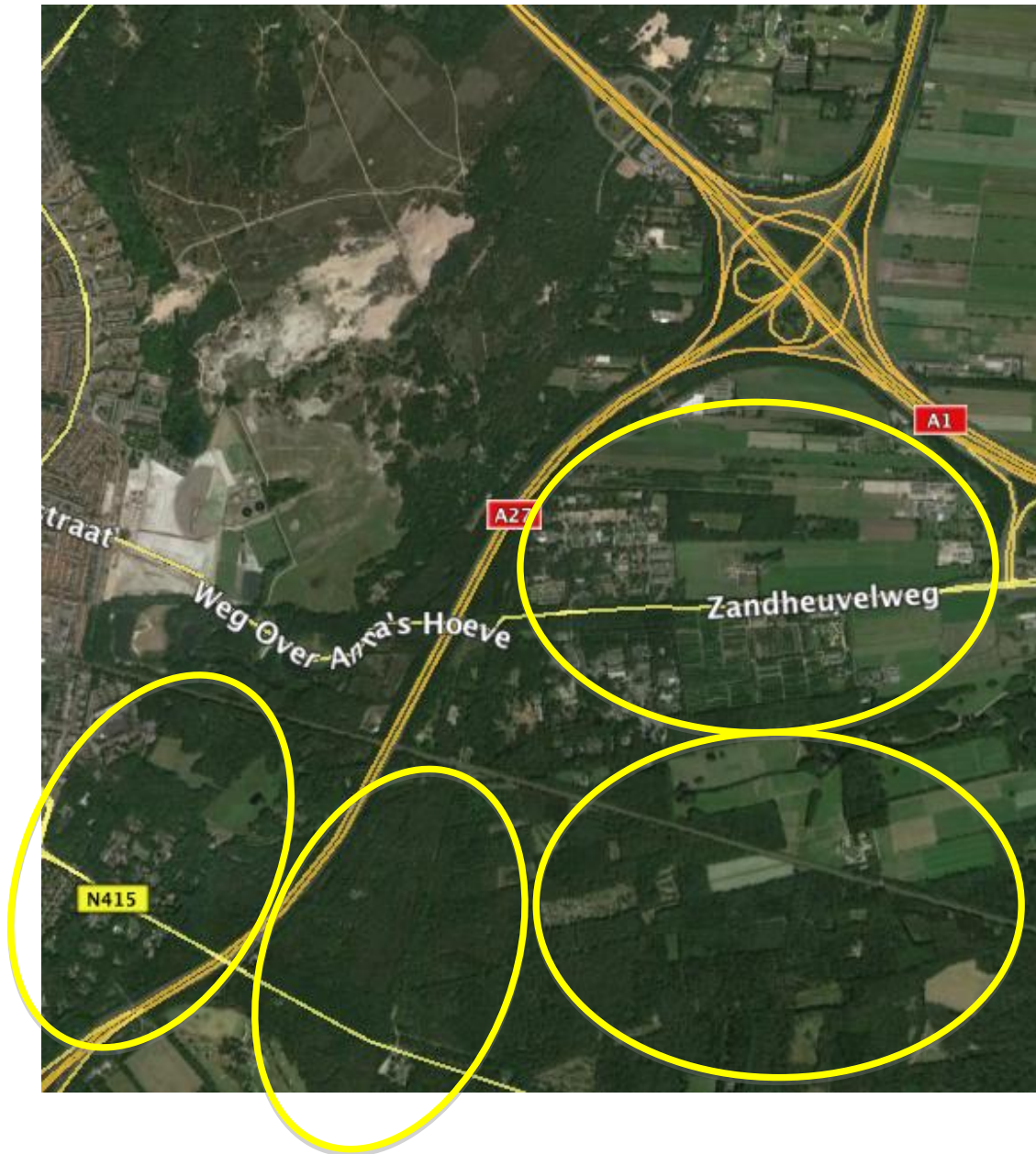
Naar ons oordeel is de stand van de dassenpopulatie in de wijde omgeving van het plangebied momenteel veel lager dan de draagkracht van het gebied toestaat. De belangrijkste oorzaak daarvan is zo goed als zeker verkeerssterfte. In de periode juli 2012 tot januari 2016 (3,5 jaar) vielen er minstens 10 doden op de snelwegen direct naast het gebied (zie kaart, roze stippen), 4 op de provinciale weg Hilversum-Soest (rode stippen), en 2 op lokale wegen (gele stippen). Lang niet alle slachtoffers op de wegen worden gemeld. De populatie wordt dus voortdurend afgeroomd en bereikt niet zijn optimum.

Kaart 2. Verkeersslachtoffers tussen juli 2012 en januari 2016. Elke kleur staat voor een ander type weg.

Binnenkort worden de A27 en de A1 in dit gebied verbreed. Daarbij zal de weg ook worden afgerasterd met dassengraas, zodat een flink deel van de verkeerssterfte in het gebied zal verdwijnen. Naar verwachting zal de dassenpopulatie dan gaan toenemen en ook de nu nog ongebruikte terreinen gaan bewonen.

Naar ons oordeel, gebaseerd op jarenlang onderzoek in dit gebied, is er sprake van vier dassenterritoria in het plangebied en omgeving. In kaart 3 is hun globale ligging aangeduid.

Kaart 3. Globale ligging van dassenterritoria rond het plangebied.

Conclusie

Het plangebied is voor dassen momenteel van ondergeschikte betekenis. Het verwijderen van de ter plekke aanwezige bijburcht zal geen invloed hebben op de lokale populatie.

Aanbevelingen

Bij de inrichting van het plangebied zou rekening gehouden kunnen worden met de bestaande bijburcht; als die in een ruim restant bos zou kunnen blijven liggen, kan hij blijven functioneren voor de dassenpopulatie.

Bij de inrichting van het plangebied ontstaat er waarschijnlijk veel open ruimte: grasvelden rond de gebouwen, bloemperken, parkeerterreinen en dergelijke. Men zou die ruimtes dasvriendelijk kunnen inrichten. Goed bemeste gazons zijn bijvoorbeeld geliefde foerageerterreinen, dassen pikken daar 's nachts regenwormen op uit het vochtige gras. Men zou de parkeerterreinen grotendeels groen kunnen maken door de parkeerplaatsen zelf te maken van gras versterkt met kunststof raamwerk.

We gaan er bij deze aanbevelingen van uit dat het terrein niet hermetisch wordt afgesloten voor dassen. Daar is ook geen enkele reden toe. De projectontwikkelaar kan juist goede sier maken met een zo 'groen' mogelijke inrichting.

Competenties van de opstellers:

J.Vink is de meest ervaren dassenkenner van Nederland. Hij volgt de dassen van Hilversum en wijde omgeving al vanaf 1982.

Drs J.L.Mulder is dierecoloog en roofdierspecialist. Hij voerde van 2012 tot 2016 een onderzoek uit naar de dassen langs de A27, in opdracht van Rijkswaterstaat en Provincie Noord-Holland.

Bijlage 2 Foto's cameravallen

Najaar

Voorjaar

